

MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I EKONOMSKI RAST

Svjetlana Vulić

Master; Republička uprava za inspeksijske poslove – Inspektorat Republike Srpske, Banja Luka, sektor tržišne inspekcije, područno odjeljenje Bijeljina, svjetlanavulic@yahoo.com; ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-5624-116X>

Sažetak: Mala i srednja preduzeća su predmet brojnih istraživanja i analiza. Među ovim analizama često se ispituje na koji način mala i srednja preduzeća (SME) utiču na ekonomski rast izražen bruto domaćim proizvodom (GDP). Istraživanja uglavnom potvrđuju da SME pojačavaju ekonomski rast i razvoj, smanjuju nezaposlenost te doprinose inovacijama. U tom kontekstu, cilj ovog rada jeste da se ispita veza između pojedinih mikroekonomskih i makroekonomskih komponenti koje se vezuju za mala i srednja preduzeća ali i za bruto domaći proizvod. Bruto domaći proizvod je u ovom slučaju posmatran kroz GDP per capita, a kroz istraživanje se ispituju efekti posmatranih varijabli na GDP per capita. Period koji je analizom obuhvaćen jeste od 2004. godine do 2019. godine. Podaci su na godišnjem nivou. Kroz teorijsko i empirijsko istraživanje nastoji se odgovoriti na sljedeće istraživačko pitanje: Koje komponente poslovanja malih i srednjih preduzeća pojačavaju GDP per capita u BiH? Odgovor na ovako postavljeno istraživačko pitanje istražen je primjenom nekoliko naučnih metoda. Istraživanje podrazumijeva pregled literature, analiziranje podataka kojima se ovi odnosi ispituju i kojima se ukazuje na njihov uticaj na ekonomski rast i razvoj. Ispitivanje povezanosti i uticaja analiziranih varijabli provedeno je primjenom metode korelacije i regresije. Dobijeni rezultati istraživanja pokazuju da je jedini faktor koji ima pozitivan i statistički značajan uticaj na stopu rasta GDP per capita imaju krediti odobreni privatnom sektoru. Ostali faktori, bez obzira da li imaju pozitivan ili negativan efekat, nemaju statistički značajan uticaj na GDP per capita. Ovakvi nalazi ukazuju da BiH treba da se fokusira upravo na pomenute faktore ukoliko želi da kroz mala i srednja preduzeća podstakne rast mjeren kroz GDP per capita.

Ključne riječi: rast; GDP per capita; mala i srednja preduzeća; faktori; BiH.

JEL klasifikacija: E01; O10.

UVOD

Empirijski dokazi širom svijeta pokazuju da postoji snažan interes za razvoj SME koji se najčešće prepoznaje kao generator razvoja. Uloga koju danas imaju SME nikako ne može biti podcijenjena. Tako, na primjer, (Ayyagari, 2011) istražuju koju ulogu imaju SME u politikama kreiranja radnih mjesta. Njihovi rezultati pokazuju da

mala i srednja preduzeća koja zapošljavaju ispod 250 zaposlenih, često predstavljaju pokretačku silu razvoja i rasta u brojnim ekonomijama. Sa druge strane, (Beck, 2007) pokazuju da mala i srednja preduzeća zapošljavaju preko 60% radne snage u prerađivačkom sektoru zemalja u razvoju. (Agencija za statistiku Kine, 2012) izvještava da su tokom 2012. godine mala i srednja preduzeća činila preko 99% ukupnih kompanija u Kini, dok su u ukupnoj prodaji ove kompanije učestvovala sa 60%. što se tiče njihovog doprinosa ukupnog ekonomskom rasu mjerenom kroz GDP, on je iznosio 59%.

Prezentovani podaci potvrđuju važnost malih i srednjih preduzeća za ekonomski rast i razvoj. Potencijalni koje iman odnosno koje nude mala i srednja preduzeća su brojni, ali se, najšire posmatrano, mogu sagledati kroz njihov doprinos ukupnom ekonomskom rastu i razvoju, zaposlenosti a posljedično i životnom standardu.

Stanje u BiH, kada su u pitanju mala i srednja preduzeća, primjećuje se da je ovaj sektor ekonomije prilično zanemaren. Ekonomski rast se ranije, u nekadašnjoj Jugoslaviji, oslanjao na velike kompanije i kroz plansku privredu (Martinović, 2012). Početkom XXI vijeka ovi stavovi se postepeno napuštaju, te se kroz brojne dokumente kojima se nastoje potaknuti i promovisati mala i srednja preduzeća. Tu je svakako važno pomenuti brojne strategije ra razvoja SMR te politike nevladinih organizacija koje su bile fokusirane na ove aktivnosti. Ovi izvještaji prepoznaju mala i srednja preduzeća kao okosnicu ekonomskog rasta i razvoja.

PREGLED LITERATURE

Mala i srednja preduzeća imaju ključnu ulogu u ekonomskom razvoju mnogih država. Upravo iz tog razloga i postoji niz istraživanja kojima se ova veza i ovi efekti ispituju i analiziraju.

Ekonomije koje su nekada djelovale pod okriljem socijalizma i planske ekonomije te koje su prošle procese tranzicije, poput zemalja Istočne Evrope, SSR-a i naravno BiH, posjeduju zajedničku karakteristiku a to je planska ekonomija u kojoj dominiraju velike kompanije. Važna karakteristika velikih kompanija jeste prilično limitirana proizvodnja, jer su uglavnom bile fokusirane na proizvodnju nekoliko dobara. U tim periodima mala i srednja preduzeća praktično nisu ni postojala ili su djelovala u veoma limitiranom obliku, dok sektor trgovine takođe nije bio značajno zastupljen, nije bio ni približno razvijen kao što je to bilo u tržišnim ekonomijama (Isaković, 2015). kako su se pokrenuli procesi tranzicije, te kako je jačalo tržišno poslovanje u tranzicijskim zemaljama, tako su jačale fleksibilnosti u dijelu cijena, plata, procesa i odluka o procesu proizvodnje, čime su kreirani uslovi za snažniji i svestraniji razvoj kompanija i svakako malih i srednjih preduzeća (Isaković, 2015).

Istraživanja koja su bila usmjerena na procjenu uloge i važnosti malih i srednjih preduzeća, bilo u BiH ili šire, u drugim ekonomijama, uglavnom dolaze do zaključka da postoji izražena potreba da se pojača uloga malih i srednjih preduzeća. U tom kontekstu, autori dolaze do zaključka da mala i srednja preduzeća čine osnovu, pokretače razvoja u brojnim zemalja, dok u BiH postoje određene inicijative u oblasti preduzetništva, ali politike Vlade u ovom domenu su veoma skromne ili izostaju (Džafić, 2015). važnost malih i srednjih preduzeća u BiH prepoznaje se kroz njihovu inovativnost, uticajima na inovativnost, potom utiču na jačanje produktivnosti i konkurentnosti cjelokupne ekonomije.

Male i srednje kompanije kroz aktivnosti koje provode utiču na kreiranje bogatstva a ujedno podstiču ekonomiju na konkurentnost, na širenje, utiču na izmjene stra-

tegije a nekada i na uvođenje ili mijenjanje praksi. U svakom slučaju, ovakve okolnosti utiču na ekonomiju i podstiču je ka napretku. Preduzetnici, male i srednje kompanije, posredstvom njihovih aktivnosti djeluju na tržište, mijenjaju tržište, podstiču inovacije kao i strukturu kompanija te je čine mnogo fleksibilnijom. Nije rijetka situacija da su ove kompanije vođene mlađim osobama koje imaju izraženu agresivnost prema radu i koji su vođeni ciljevima. Isto tako, ove kompanije osiguravaju veliki broj radnih mjesta, koji su prijeko potrebni u svakoj ekonomiji (Isaković, 2015).

Velike kompanije, koje su dominirale tokom perioda socijalizma, na određeni način čine osnovu razvoja malih i srednjih kompanija. Ukoliko se u ekonomiji pojavljuje veliki broj malih kompanija koje su uz to neproduktivne, to može biti signal da institucije djeluju na neodgovarajući način, ali i da je struktura ekonomije nepovoljna. Manje kompanije su uglavnom više osjetljive na uticaje okruženja i promjene koje se u okruženju dešavaju. Ukoliko nemaju snagu da apsorbiraju šokove, tada se može desiti da propadnu. Takođe, male kompanije imaju i slabije potencijale za rješavanje poslovnih problema, što se svakako treba razmotriti prilikom analize poslovanja ovih kompanija.

Koja je i kakva je uloga malih i srednjih kompanija je do danas ispitano od strane brojnih autora i u različitim okolnostima. Tako se pronalaze tvrdnje nekih autora koji istoču da mala i srednja preduzeća imaju izuzetnu važnu ulogu u modernoj ekonomiji te da, pored toga, nude isto tako izuzetan inovativan sistem poslovanja (Neagu, 2016). Isto tako, često se ističe da je vitalan doprinos malih i srednjih preduzeća ekonomskom razvoju. Autori posebno, u tom kontekstu, ističu ekonomske i socijalne koristi koje nose mala i srednja preduzeća te efekti koje imaju po ekonomiju (Avasilicai, 2009).

(Druker, 2009) smatra da mala i srednja preduzeća imaju ulogu katalizatora ekonomskog razvoja. Prema njegovom mišljenju, mali biznisi intenzivno jačaju fundamentalne ciljeve ekonomije, te time postaju okosnica ekonomskog progressa. Istraživanje koje je u Jemenu provedeno (Brush, 2009), pokazuje da mikro, mala i srednja preduzeća imaju posebno važnu ulogu u ekonomiji ove zemlje. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da su mala i srednja preduzeća ključni poslodavci u Jemenu te da kreiraju šanse za rad i zaposlenje hiljada ljudi. Isto tako, prepoznato je da se ove kompanije suočavaju sa brojnim izazovima kao što je infrastruktura koja je dosta siromašna, postoje teškoće prilikom nabavke sirovina, tehnička podrška izostaje kao i pronalazjenje nove tehnologije, potrebne kvalifikovane radne snage kao i slabih finansijskih mogućnosti. Isto tako, male i srednje kompanije se suočavaju sa složenom procedurom prilikom registracije a ujedno se bore i sa politikama koje nisu transparentne a koje se provode od strane državnih agencija, suočavaju se sa visokim poreskim stopama te brojnim drugim okolnostima. Isto tako,

Pojedina istraživanja iz 70-tih godina XX vijeka su potvrdila da male kompanije imaju izraženiju ulogu u kreiranju novih poslova u SAD nego što to imaju velike kompanije (Brush, 2009). U ovom periodu, odnosno tokom 70-tih godina XX vijeka, male i srednje kompanije su kreirale osam od deset radnih mjesta koja su se otvara u SAD. Istraživanje koje je provedeno nad uzorkom os 99 zemalja je pokazalo da male kompanije (kompanije koje zapošljavaju manje od 250 zaposlenih) doprinose čak sa 78% u zaposlenosti u zemljama koje ostavruju nizak dohodak dok učestvuju sa 67% u zemljama koje imaju srednji nivo dohodka a sa 66% u zemljama koje ostavruju visoki nivo dohodka (Ayyagari, 2011). Isto istraživanje pokazuje da male kompanije snažno doprinose kako zaposlenosti tako i kreiranju radnih mjesta.

Za mala i srednja preduzeća se često ističe i dokazuje da utiču na jačanje inovacija. Ipak, ranije ovo nije bio slučaj.

Tako je tokom 50-tih godina XX vijeka prevladavalo uvjerenje da tehnološke inovacije nisu pod uticajima, odnosno nisu vođene aktivnostima malih i srednjih preduzeća, nego se polazilo od toga da velike kompanije imaju ulogu jačanja inovacija (Galbraith, 1956).

Ipak, kasnije se pojavljuju autori koji prepoznaju drugačiju ulogu malih i srednjih preduzeća (Audretsch, 2000). Moguće je da velike kompanije donose više inovacija, posmatrano prema apsolutnim podacima u odnosu na male kompanije, ali, isto tako, one lako izlaze sa tržišta. U svakom slučaju, prepoznato je, i u ovim okolnostima, da male i srednje kompanije imaju ulogu podstrakeča inovacija u pojedinim industrijama. Iako se suočavaju sa manjom elemenata za istraživanje, sa manjkom formiranih aktivnosti u pogledu istraživanja i razvoja, ipak male i srednje kompanije realizuju niz inovacija (Audretsch, 2000). Naravno, ovde je važno u obzir uzeti i tehnološke promjene koje podrazumijevaju mjerenje inputa, inovativnosti odnosno inovativnih ideja i outputa. Ukoliko se posmatraju sva tri prikazana aspekta, može se zaključiti da u nekim situacijama, odnosno u nekim industrijama, manje kompanije zaista bivaju inovativnije u odnosu na velike, koje se prepoznaju, tradicionalno, superiornijim. Tehnološka razvijenost je ta koja vodi ovim razlikama. (Tambunan, 2006) smatra da mala i srednja preduzeća unapređuju distribuciju dohodka u zemljama koje su svrstane u kategoriju zemalja sa najmanjim nivoom dohodka.

(USAID, 2008) smatra da mala i srednja preduzeća utiču na distribuciju dohodka tako što je čine ujednačenom. (Levy, 1993) smatra da mala i srednja preduzeća utiču na ispunjenje ličnih potreba preduzetnika, pojačavaju bolje korištenje lokalnih resursa, nude treninge za menadžere, za zaposlene, redukuju pretjeranu zavisnost od inputa koji se odnose na kapitalna ulaganja. Mala i srednja preduzeća jačaju i promovisu ekonomski dinamizam te kreiraju lanac vrijednosti putem kojih se jače povezuju sa velikim kompanijama. Uprkos tome što neka istraživanja ne pronalaze vezu između rasta obima poslovanja malih i srednjih preduzeća i ekonomskog rasta (Tambunan, 2006), ili da mala i srednja preduzeća koja zapošljavaju manje od 20 radnika ne doprinose ekonomskom razvoju (USAID, 2008), ipak ukupan doprinos malih i srednjih preduzeća ekonomiji ne može biti podcijenjen, posebno kada su u pitanju zemlje u razvoju i slabije razvijene ekonomije kojima i strategije sa većim obimom investicija nisu dale željene rezultate. Mala i srednja preduzeća ohrabruju odnosno podstiču konkurentnost, imaju važnu ulogu u ekonomskom rastu a često predstavljaju osnovu za razvoj snažnijih industrija (Taiwo, 2012).

PODACI I METOD

Razvoj i poslovanje preduzeća, bez obzira dali su u pitanju mala i srednja preduzeća ili se radi o velikim kompanijama, u velikoj mjeri zavise od uslova okruženja (Woźniaka, Duda, Gašiorb i Bernat, 2019). U tom kontekstu u ovom istraživanju su ispitani pojedini faktori okruženja koji su od važnosti za poslovanje malih i srednjih preduzeća ali koji ujedno imaju efekat po ekonomski rast, koji je u ovom slučaju mjenen kroz podataka GDP per capita.

Woźniaka, Duda, Gašiorb i Bernat (2019) u svome istraživanju ispituju sljedeće makroekonomske efekte po ekonomski rast, za koje smatraju da utiču na i nar ra-

zvoj malih i srednjih preduzeća. U pitanju su sljedeći faktori: stopa rasta GDP, kreditne politike, fiskalna politika, stopa nezaposlenosti, inflacija, uslovi koji vladaju na tržištu kapitala, konkurentnost te stepen aktivnosti istraživanja i razvoja. Vodeći se ovim elementima, u ovom istraživanju su ispitani faktori koji utiču na ekonomski rast a koji su ujedno i faktori razvoja SMR, odnosno: GDP per capita, procedure za započinjanje biznisa, broj dana koji je potreban za registraciju biznisa, rješavanje insolventnosti kompanija, stopa oporavka kompanija, krediti koji su dati privatnom sektoru, stopa nezaposlenosti, inflacija te ulaganja u istraživanje i razvoj. Svi podaci su preuzeti sa statistike Svjetske banke, za BiH, a period koji je analiziran jeste od 2004. godine do 2019. godine. Tabela broj 1 daje pregled deskriptivne statistike analiziranih podataka, odnosno podataka koji su u analizu uključeni.

Tabela 1. Deskriptivna statistika analiziranih podataka

Varijable	N	Min	Max	Prosjek	Standardna devijacija
Procedure za započinjanje biznisa	16	12.00	14.00	13.0625	0.44253
Broj dana za registraciju biznisa	16	63.00	109.00	86.3750	10.80046
Rješavanje insolventnosti	16	64.40	67.83	65.9508	0.97027
Stopa Oporavka preduzeća	16	35.05	41.91	38.1515	1.94054
Kreditni dati privatnom sektoru	16	45.00	65.61	57.7962	6.07568
Stopa nezaposlenosti	16	15.69	31.11	25.8213	4.37241
Inflacija	16	-1.58	7.43	1.6107	2.54590
Ulaganja u istraživanje i razvoj (u % GDP)	16	0.02	0.32	0.1278	0.11422
GDP per capita	16	2815	6108.5106	4717.256	2.90532
Valid N (listwise)	16				

Izvor: Obrada autora na temelju rezultata istraživanja

Podatak „procedure za započinjanje biznisa“ se odnose na broj procedura koji je potreban da bi se registrovala kompanija u BiH, prema nalazima Svjetske banke. U periodu od 2004. godine do 2019. godine broj procedura se nije značajno promijenio i iznosio je između 12 i 14 procedura. Broj dana koji je potreban da se registruje biznis u BiH iznosi između 63 i 109 dana, tokom analiziranog perioda. Potom, rješavanje insolventnosti kao i stopa oporavka preduzeća su bili prilično slabi tokom analiziranog perioda. Krediti koji se daju preduzećima posmatrani su kao udio ovih kredita u GDP-iju a tokom posmatranog perioda njihov udio je iznosio između 45% GDP-ija i 65,61% GDP-ija. Naredni podatak jeste stopa nezaposlenosti koja je u analiziranom periodu iznosila između 15,69% i 31,11%, što ukazuje da se radi o dosta visokoj stopi nezaposlenosti. Tako je tokom posmatranog perioda inflacija je čak bila negativna (-1,58%) a maksimalno je iznosila 7,43%. Ulaganja u istraživanja i razvoj su takođe posmatrana

kao udio ovih ulaganja u GDP-iju. Tokom analiziranog perioda prosječna ulaganja u istraživanje i razvoj je bilo dosta skromno te je iznosilo 0,1278%. Posljednja varijabla koja je prikazana jeste GDP per capita koji je tokom analiziranog perioda, u prosjeku, iznosio 4.717,256 dolara.

Sa ciljem ispitivanja povezanosti među ovim varijablama, korišten je metod višestruke linearne regresije u kojem je zavisna varijabla GDP per capita, dok su ostale varijable određene kao nezavisne.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Nakon što su podaci prikupljeni, sumirani i sređeni, pristupilo se narednom koraku a to je korelacijska i regresijska analiza. Korelacijska analiza prikazana je tabelom broj 2:

Tabela 2. Korelaciona analiza

		GDP per capita
Procedure za započinjanje biznisa	Pearson Correlation	.346
	Sig. (2-tailed)	.190
	N	16
Broj dana za registraciju biznisa	Pearson Correlation	-.034
	Sig. (2-tailed)	.902
	N	16
Rješavanje inoslventnosti	Pearson Correlation	.928**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	16
Stopa oporavka	Pearson Correlation	.928**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	16
Krediti dati privatnom sektoru	Pearson Correlation	.718**
	Sig. (2-tailed)	.002
	N	16
Stopa nezaposlenosti	Pearson Correlation	-.795**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	16
Inflacija	Pearson Correlation	-.268
	Sig. (2-tailed)	.316
	N	16
Ulaganja u istraživanje i razvoj, u % GDP	Pearson Correlation	.579*
	Sig. (2-tailed)	.019
	N	16

Izvor: Obrada autora u SPSS paketu

Korelaciona analiza pokazuje da statistički značajna korelacija postoji između rješavanja insolventnosti kompanija, stope oporavka kompanija, kredita datih kompanijama kao i stope nezaposlenosti te ulaganja u istraživanje i razvoj i GDP-ija per capita. Ostale varijable koje su u analizu uključene ne ispoljavaju statistički značajnu vezi sa GDP per capita.

Naredni korak ove analize jeste regresijska analiza. Rezultati modela višestruke linearne regresije prikazani su tabelom broj 3.

Tabela 3. Rezultati regresije, sumirani model

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.986a	.972	.947	219.89895

a. Predictors: (Constant), Ulaganja u R&D %GDP, Procedure za započinjanje biznisa, Stopa nezaposlenosti, Inflacija, Krediti dati privatnom sektoru, Broj dana za registraciju biznisa, Rješavanje inoslventnosti

Izvor: Obrada autora u SPSS paketu

Rezultati pokazuju da faktori koji su u analizu uključeni objašnjavaju sa 97,2% ukupan GDP per capita u BiH u periodu od 2004. godine do 2019. godine. Model regresije je dobro specifikovan na što upućuje analiza ANOV-a prikazana tabelom broj 4.

Tabela 4. ANOVA test

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	13358817.440	7	1908402.491	39.466	.000b
	Residual	386844.388	8	48355.548		
	Total	13745661.827	15			

a. Dependent Variable: GDP per capita

b. Predictors: (Constant), Ulaganja u R&D %GDP, Procedure za započinjanje biznisa, Stopa nezaposlenosti, Inflacija, Krediti dati privatnom sektoru, Broj dana za registraciju biznisa, Rješavanje inoslventnosti

Izvor: Obrada autora u SPSS paketu

U prikazanoj tabeli podatak Sig= 0,00<0,05, te se zaključuje da je model specifikovan na odgovarajući način odnosno da daje rezultate koji su pouzdani za analizu. Procjena parametara regresije prikazana je tabelom broj 5.

Tabela 5. Parametri modela regresije

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-37287.638	27728.540		-1.345	.216
Procedure za započinjanje biznisa	439.862	232.829	.203	1.889	.096
Broj dana za registraciju biznisa	-19.968	9.641	-.225	-2.071	.072
Rješavanje inosolventnosti	539.021	433.095	.546	1.245	.249
Krediti dati privatnom sektoru	49.408	15.758	.314	3.135	.014
Stopa nezaposlenosti	-28.511	74.522	-.130	-.383	.712
Inflacija	70.774	47.468	.188	1.491	.174
Ulaganja u R&D %GDP	1577.890	1062.096	.188	1.486	.176

a. Dependent Variable: GDP per capita

Izvor: Obrada autora u SPSS paketu

Rezultati regresijske analize pokazuju da je jedini faktor koji ima pozitivan i statistički značajan uticaj na stopu rasta GDP per capita imaju krediti odobreni privatnom sektoru. Ostali faktori, bez obzira da li imaju pozitivan ili negativan efekat, nemaju statistički značajan uticaj na GDP per capita. Broj dana koji je potreban za registraciju biznisa ima negativan efekat po rast GDP-ija per capita. Kako se broj dana za registraciju biznisa smanjuje, tako se povećava GDP per capita. Sa druge strane, rješavanje insolventnosti kompanija se pozitivno održava na GDP per capita. Stopa nezaposlenosti ima negativan efekat po GDP per capita, dok inflacija ima pozitivan. Ulaganja u R&D takođe imaju pozitivan efekat po GDP per capita.

ZAKLJUČAK

Ranija istraživanja koja ispituju mala i srednja preduzeća najčešće dolaze do zaključka da su upravo ove kompanije nosioci ekonomskog rasta i razvoja. Samim tim, često se prepoznaje da upravo male i srednje kompanije utiču na smanjenje siromaštva. Vlade brojnih zemalja prepoznaju vitalnu ulogu i važnost malih i srednjih preduzeća te stoga i pokušavaju da razviju, da uspostave uslove koji će pogodovati razvoju malih i srednjih preduzeća. U fokusu ovog istraživanja bilo je ispitivanje faktora koji utiču na rast i razvoj a koji se ogledaju kroz djelovanje malih i srednjih preduzeća. Ispitano je kako faktori koji se vezuju za poslovanje malih i srednjih preduzeća poput insolventnosti, procedura za registraciju biznisa, inflacije, nezaposlenosti, ulaganja u istraživanje i razvoj, kreditiranja, utiču na rast mjeren GDP per capita. Dobijeni rezultati pokazuju da jedina varijabla koja ima statistički značajan uticaj na GDP per capita jeste kreditiranje privatnog sektora. Isto tako, rezultati pokazuju da ulaganja u istraživanje i razvoj imaju pozitivan efekat pod GDP per capita kao i rješavanje insolventnosti te inflacija ali i procedure za započinjanje biznisa. Ovakvi nalazi ukazuju da BiH treba da se fokusira upravo na pomenute faktore ukoliko želi da kroz mala i srednja preduzeća podstakne rast mjeren kroz GDP per capita.

LITERATURA

- Audretsch, D. (2000). The Economic Role of Small and Medium Enterprises: The United States. *Indiana University, The Institute for Development Strategies*, 15-45.
- Avasilicai, S. (2009). Entrepreneurship: applied research,. *Cluj-Napoca: Tedosco.*, 123-145.
- Ayyagari, M. K. (2011). Small vs. Young Firms across the World Contribution to Employment, Job Creation, and Growth. *The World Bank*, 12-54.
- Beck, T. D.-K. (2007). Finance, inequality and the poor. *Journal of Economics Growth*, 27-49.
- Brush, C. G. (2009). Pathways to entrepreneurial growth: The influence of management, marketing, and money. *Business Horizons*, 481 - 502.
- Druker, P. (2009). *Innovation and Entrepreneurship*. New York: Harper Collins.
- Džafić, Z. (2015). *Pravci rasta i razvoja bosanskohercegovačke privrede - mala i srednja vs. velika preduzeća*. Retrieved from http://www.finconsult.ba/dokumenti/fojnica2015/pdf/Dzafic_Zijad.pdf
- Galbraith, J. K. (1956). *American Capitalism*. Boston: : Houghton Mifflin.
- Isaković, S. (2015). *Menadžment malih i srednjih preduzeća*. Zenica: Univerzitet u Zenici, Ekonomski Fakultet.
- Kine, A. z. (2012). Agencija za statistiku Kine.
- Levy, B. (1993). Obstacles to developing indigenous small and medium enterprises: An empirical assessment. *The World Bank Economic Review, Oxford University Press*, 65-83.
- Martinović, D. Š.-B. (2012). (Potencijali i ograničenja u razvitku preduzetništva u BiH sa posebnim osvrtom na mala i srednja preduzeća. *Ekonomski misao i praksa.*, 503-542.
- Neagu, C. (2016). The importance and role of small and medium-sized businesses. *Theoretical and Applied Economics Volume XXIII (2016), No. 3(608)*, 331-338.
- Taiwo, M. A. (2012). Impact of Small and Medium Enterprises on Economic Growth and Development. *American Journal of Business and Management. Vol. 1, No. 1*, 18-22.
- Tambunan, T. (2006). Micro, Small, and Medium Enterprises and Economic Growth. *Working paper series No. 14. Center for Industry and SME Studies. Faculty of Economics, University of Trisakt*, 25-43.
- USAID. (2008). *Securing the Future: A Strategy for Economic Growth*. USAID.

SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES AND ECONOMICS GROWTH

Svjetlana Vulić

Master; Republic Administration for Inspection Activities – Republic of Srpska Inspectorate, Banja Luka, market inspection sector, regional department Bijeljina, svjetlanavulic@yahoo.com; ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-5624-116X>

Abstract: *Small and medium enterprises play a key role in the economic development of many countries. Precisely for that reason, there is research that examines and analyzes this connection and these effects. Numerous studies on the role and importance of small and medium-sized companies, both in BiH and beyond, highlight and point to the importance and need to strengthen the role of small and medium-sized enterprises. Thus, the authors point out that small and medium enterprises are the drivers of development in most countries, while in BiH there is an entrepreneurial initiative but*

without significant government policy when it comes to implementing business ideas of entrepreneurs and potential entrepreneurs, despite their success spreading to society. Small and medium enterprises are the subject of numerous researches and analyzes. Among these analyzes, it is often examined how small and medium-sized enterprises (SMEs) affect economic growth expressed in gross domestic product (GDP). Research generally confirms that SMEs boost economic growth and development, reduce unemployment, and contribute to innovation. In this context, the aim of this paper is to examine the relationship between individual microeconomic and macroeconomic components related to small and medium enterprises but also to gross domestic product. In this case, the gross domestic product is observed through GDP per capita, and the research examines the effects of the observed variables on GDP per capita. The period covered by the analysis is from 2004 to 2019. Data are on an annual basis. Theoretical and empirical research seeks to answer the following research question: Which components of SME business increase GDP per capita in BiH? The answer to this research question has been investigated using several scientific methods. The research includes a review of the literature, analyzing the data that examine these relations and which indicate their impact on economic growth and development. Examination of the correlation and influence of the analyzed variables was performed using the method of correlation and regression. The obtained research results show that the only factor that has a positive and statistically significant impact on the GDP per capita growth rate has loans granted to the private sector. Other factors, whether positive or negative, do not have a statistically significant impact on GDP per capita. The number of days required for business registration has a negative effect on GDP growth per capita. As the number of days to register a business decreases, so does GDP per capita. On the other hand, insolvency resolution of companies is positively maintained at GDP per capita. The unemployment rate has a negative effect on GDP per capita, while inflation has a positive one. Investments in R&D also have a positive effect on GDP per capita. Such findings indicate that BiH should focus on these factors if it wants to stimulate growth measured through GDP per capita through small and medium enterprises.

Key words: *growth; GDP per capita; small and medium enterprises; factors; BiH.*

The JEL classification: *E01; O10.*

